

Türkçe Öğretimi Ders Kitapları ve Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Üzerine Araştırmalar Üzerine Bir İnceleme

Türkçe Öğretimi Ders Kitapları ve Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Üzerine Araştırmalar. Esin Yağmur Şahin (Ed.) Çanakkale, Paradigma Akademi, 2022, 291 Sayfa, ISBN: 978-605-72172-0-2

Betül KAP¹

Anahtar Kelimeler: Türkçe öğretimi, Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi, Ders Kitapları

Ana dili ve yabancı dil öğretimi sürecinin belkemiğini çok sayıda ve çeşitli materyaller oluşturmaktadır. Gelişen teknolojiye bağlı olarak materyal tanımı her geçen gün değişmekte ve çeşitlenmekte olsa da temel materyal niteliği taşıyan ders kitapları her daim güncelliğini ve önemini korumaktadır. Ders kitapları, barındırdıkları metinler, etkinlikler ve değerler gibi birçok unsur ile eğitim-öğretim sürecinde öğretmenlerin en önemli öğretme araçları olmalarının yanı sıra öğrencilerin de en önemli başvuru kaynaklarıdır. Diğer bir deyişle belirli amaç ve kazanımlar çerçevesinde titizlikle hazırlanan ders kitapları, öğrencilerin nasıl öğreneceğinin, öğretmenlerin nasıl öğreteceğinin ve eğitim sürecinin nasıl ilerleyeceğini somut bir yol haritası

¹ Betül Kap (Yüksek Lisans Öğrencisi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Yüksek Lisans Programı, İstanbul, Türkiye. E-posta: betulkap@ogr.iu.edu.tr ORCID: 0009-0001-9773-7636

olma niteliği taşıır. Öğretim programlarının en iyi yansımaları olarak nitelendirilebilecek ders kitapları, öğrencide istenen başarının sağlanmasında teşkil ettikleri yerin yanı sıra öğrencinin edinimlerini kendi kendine ölçmesi ve değerlendirmesi için de birer yardımcı olabilmektedir. Ders kitapları aynı zamanda bir Türk vatandaşının sahip olması beklenen erdem ve değerler ile taşımı beklenen millî bilinç hususunda da öğrenciyi adeta yetiştiren kaynaklardır.

Tarih boyunca çeşitli amaçlarla gerçekleştirilmiş olan yabancı dil olarak Türkçe öğretimi faaliyetleri, günümüzde bir ivme kazanarak çağın beraberinde getirdiği yenilikler ile her geçen gün daha da yaygınlaşmaktadır. Bugün Türkçe, örgün eğitimde ve yükseköğretimde çeşitli kurum ve kuruluşlarda öğretilmektedir. Türkiye'de üniversitelere bağlı TÖMER'ler, halk eğitim merkezleri ve özel kurslar Türkçeyi yabancı dil olarak öğretirken bu görevi yurt dışında Türkiye Maarif Vakfı okulları, Yunus Emre Enstitüsü kültür merkezleri, üniversitelerin Türkoloji bölümleri ve bazı vakıflar gerçekleştirmektedir. Türkçenin Türkiye'de ve dünyada öğretilmesi hususunda birçok farklı konuya yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Yabancı dil olarak Türkçe öğrenenlerin dört dil becerisi, dil bilgisi ve söz varlığı gibi unsurlar açısından gelişmesi, belirli stratejileri öğrenmeleri, Türk kültürüne ve coğrafyasına yönelik bilgilerini artırmaları gibi amaçların yanı sıra dersler için çeşitli materyaller hazırlanması ve var olan materyallerin incelenmesi gibi birçok farklı konu, bahsi geçen yabancı dil olarak Türkçe çalışmalarına örnek olarak verilebilir.

2022 senesinde Paradigma Akademi tarafından yayımlanan Türkçe Öğretimi Ders Kitapları ve Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Üzerine Araştırmalar isimli kitap, Türkçe öğretiminde ders kitaplarının yeri ve yabancı dil olarak Türkçe öğretimi olmak üzere iki temel başlıkta ortaya koyulan araştırmaların bir derlemesidir. Doç. Dr. Esin Yağmur Şahin'in editörlüğünde hazırlanan eser toplamda 9 bölümden oluşmakta ve her bölüm esasında birer araştırma olup farklı bir konuyu ele almaktadır. Eserdeki bölümlerden beşi Türkçe öğretimi ders kitapları üzerine yürütülmüş çalışmalardan oluşurken dördü yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ile ilişkili çeşitli araştırmalardan oluşmaktadır. Eserde Türkçe ders kitaplarında yer alan etkinliklerin etkililiği, kitaplardaki noktalama ve yazım yanlışları, dinleme metinlerinin değerler eğitimi ile örtüşmesi, engelli bireylerin temsili, 21. yüzyıl becerileri, yabancı dil olarak Türkçe öğrenen

öğrencilerin yazma sorunları, web 2.0 araçları, Pakistanlı bir Türkoloji öğrencisinin Türkçe öğrenme serüveni ve Türkçe ve Gürcücede zarf fiiller gibi çeşitli konular ele alınmaktadır. Kitapta yer alan araştırmaların Türkçenin ana dil olarak öğretiminde ders kitaplarının niteliğini artttırması ve yabancı dil olarak öğretiminde yer alanlara çeşitli noktalarda ışık tutması amaçlanmaktadır.

Eserin Doç. Dr. Raşit Koç ve Furkan Can tarafından kaleme alınan ilk bölümü “Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Etkinliklerin Etkililiğine İlişkin Öğretmen Görüşleri” ismini taşımaktadır. Nitel durum çalışması desenile yürütülen araştırma, ders kitaplarının eğitim sürecindeki yeri ve önemi ile ders kitaplarında bulunması gereken niteliklerin altının çizilmesiyle başlamakta ve eğitimin uygulayıcısı konumundaki öğretmenlerin ders kitaplarına yönelik görüşlerinin alınması ile devam etmektedir. Öğretmen görüşlerinden elde edilerek tablolar halinde sunulan bulgular, yani Türkçe ders kitaplarında dört dil becerisi ve dilbilgisi etkinlikleri genel olarak yetersiz kalırken yönergelerin açık ve anlaşılır olması, bütün amaç ve kazanımlara yer verilmemesi, etkinliklerin kısmen disiplinler arası olması, yazma ve konuşma dışındaki etkinliklerin büyük oranda öğrenci yaşıntısıyla uygun olmaması, sözel muhakemeye yönelik hiçbir etkinliğin bulunmaması ve kitapların öğrenci hazır bulunuşluğuna uygun olmaması, bölümde sunulan önemli bilgilerdir. Ne var ki giriş bölümündeki tekrarlar okuyucunun araştırmanın özünden uzaklaşmasına, bulguların görüşme formundaki sırayla sunulmaması ve numaralandırılmasındaki hatalar ise metnin akışında bir karışıklık olmasına sebebiyet vermektedir.

Eserin editörü Doç. Dr. Esin Yağmur Şahin ve İbrahim Çimen tarafından kaleme alınan ikinci bölüm, “Uzaktan Türkçe Öğrenen Başlangıç Seviyesindeki Türkçe Burslusu Öğrencilerin Yazma Sorunları” adını taşımaktadır. Bölümde yazarlar, her geçen gün daha fazla dijitalleşen dünyada, bilhassa Covid-19 salgından sonra uzaktan eğitimin ciddi oranda arttığından ve böyle bir atmosferde bir üretim becerisi olan ve eğitmenin geri bildirimleriyle şekillenen yazma becerisinin geliştirilmesinde sorunlar ortaya çıktılarından bahsetmektedir. Şahin ve Çimen, 9 ayrı ülkeden A1 seviyesindeki 16 öğrencinin yazma sorunlarını ele aldıkları araştırmalarında doküman analizi yöntemiyle yanlış çözümlemesi yaparak öğrencilerin yaygın hatalarını incelemektedir. Araştırma, en yaygın hataların sırasıyla sözcük bilgisi, biçim bilgisi, ses bilgisi, söz dizimi ve

anlaşılmayacak kadar bozuk cümle hataları olmasını ortaya koyması bakımından kıymetlidir. Bölümde araştırmacılar, bu ana başlıklarını daha da detaylandıırıp kategorize ettikten sonra saptadıkları 611 yanlışın tamamına, kimilerinin görselleriyle beraber yer vererek okuyucuya öğrencilerin hataları noktasında derinlemesine bilgilendirmektedir. Araştırma, yabancı dil olarak Türkçe öğretimi çalışmalarının önemli konularından olan uzaktan eğitim ve yazma sorunları konularını örneklerle sunması bakımından öğreticiler için faydalı bilgilerle dolu bir çalışmıştır.

Kitabın üçüncü bölümünü, birinci bölümün de yazarları olan Dr. Raşit Koç ve Furkan Can'ın "Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerde Bulunan Noktalama ve Yazım Yanlışları Üzerine İnceleme" isimli araştırmaları oluşturmaktadır. Yazarlar, Türkçe ders kitaplarının öğrenci için birer başvuru kaynağı olduğundan ve metinlerdeki anlatım bozuklukları ile imla ve noktalama hatalarının öğrenci tarafından doğru kabul edilerek kanıksanabileceğinin altını çizerek ders kitaplarının öğrencinin ana dilini hatasız, yerinde ve kendi sistemine uygun biçimde kullanması için hayatı önem taşıdığını vurgulamaktadır. Bu amaç doğrultusunda ortaokul 5. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki yazım ve noktalama hatalarını inceleyen Koç ve Can, saptadıkları hataları tablolar halinde sunmaktadır. Koç ve Can'ın doküman incelemesi yöntemini kullanarak ortaya koydukları "Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerde Bulunan Noktalama ve Yazım Yanlışları Üzerine İnceleme" isimli çalışmaları, ders kitaplarında yer alan yazım ve noktalama hatalarının saptanarak düzeltilmesi açısından oldukça faydalı bir çalışmıştır. Ne var ki çalışmanın fazla uzun tutulan ve tekrarlar içeren giriş bölümü okuyucuya araştırmanın odak noktasından uzaklaştırmaktadır.

"Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Web 2.0 Araçlarının Kullanımı" isimli dördüncü bölümde Mahmud Karabey ve Doç. Dr. Başak Kasa Ayten, teknolojinin eğitime yansımاسının en göze çarpan örneklerinden olan web 2.0 araçlarının kullanımının özellikle Covid-19 pandemisinden sonra ciddi oranda arttığından bahsederek Canva, Postermywall, Google Forms, Jigsaw Planet, EducaPlay, Wordwall, LearningApps, StoryJumper, Kahoot, Socrative, Class dojo, Padlet ve Edpuzzle isimli web 2.0 araçlarının eğitimde nasıl kullanılabileceğini görsellerle destekleyerek okuyucuya sunmaktadır. Bölümde, A1 seviyesinden ilkokul 4. Sınıf öğrencisi 15 öğrenciyle yapılan, LearningApps,

Wordwall, Canva ve Youtube ile zenginleştirilmiş derslere ilişkin öğrenci görüşlerinin alındığı araştırma eşlik etmektedir. Yazarlar, yürüttükleri araştırmaya kullanımı yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında da yaygınlaşan web 2.0 araçlarının, bilgiye erişim, dersi ilgi çekici kılma, kendi içeriklerini oluşturma yoluyla üretim, teknolojik okuryazarlık gibi pek çok konuda öğrenciyi geliştirdiğini ortaya koymaktadır. Bu noktada Karabey ve Ayten'in örnek uygulaması, bahsi geçen web 2.0 araçlarına ilişkin hiçbir öğrenciden olumsuz dönüt almamaları açısından ilgi çekici ve değerlidir.

Kitabın beşinci bölümü, Doç. Dr. Erhan Yeşilyurt ve Tuğba Yeşilyurt tarafından kaleme alınan "6. Sınıf Ata Yayıncılık Türkçe Ders Kitabı Dinleme Metinlerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi" adını taşımaktadır. Bölümde Türkçe ders kitaplarının 2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan kök değerler dikkate alınarak hazırlanması gerektiği vurgulandıktan sonra bahsi geçen ders kitabında bu kök değerlerin izi sürülmektedir. Araştırmacılar 6. sınıf Ata Türkçe ders kitabında yer alan toplam 8 dinleme metnini transkriptleriyle beraber sunduktan sonra dinleme metinlerinde yer alan kök değerleri saptamaktadır. 6. sınıf Ata Türkçe ders kitabında 2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan kök değerlerin tamamına yer verilmemesi, araştırmanın göze çarpan bulguları arasındadır. Kitapta en çok yer verilen değerin vatanseverlik olduğu saptanan çalışma, dinleme metinleri içerisinde yer alan kök değerlerin ve bu kök değerlerin dağılımının düzensiz olduğunu da ortaya koyması açısından ilgi çekicidir. Yeşilyurt ve Yeşilyurt'un çalışması, 6. sınıf Ata Türkçe ders kitabındaki kök değerlerin arttırılmasının ve dengeli dağıtımasının sağlanması noktasında önem arz etmektedir.

Kitabın altıncı bölümü olan ve Dr. Metin Bozkurt tarafından kaleme alınan "İlkokul Türkçe Ders Kitaplarının Engelli Bireyleri Konu Edinmesi Yönünden İrdelenmesi" isimli bölümde Bozkurt, ders kitaplarının toplumun bir temsili olduğunu ifade ederek Türkçe ders kitaplarında engelli bireyler ve toplumla bütünleşmeleri konularının da yer olması gerektiğinden bahseder. Bölümün araştırma kısmını, ilkokul 1,2,3 ve 4. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan okuma metinlerinde engelli bireylerin yerinin izinin sürülmesi oluşturmaktadır. Bozkurt'un doküman analiziyle gerçekleştirdiği araştırması, ilkokul 1. sınıf ders kitabında engelliliğe yönelik hiçbir metin yer almazken diğer üç kitapta yalnızca 3 metin ve bir şiirin yer aldığı ortaya koyması, diğer bir deyişle ilkokul Türkçe ders kitaplarında

engelliliğin temsilinin sınırlılığını göz önüne sermesi açısından takdire şayandır. Ne var ki araştırma, toplamda kaç metnin incelendiğine yer verilmediği göz önünde bulundurulduğunda eksik kalmaktadır, zira bu şekilde kitapların bütününe bakıldığından engelli bireylerin temsiline ayrılmış yer anlaşılmamaktadır. Araştırmada aynı zamanda “direkt” sözcüğünün “direk” şeklinde yazılması hatası, bir eksiklik olarak değerlendirilebilir.

Kitabın editörü Doç. Dr. Esin Yağmur Şahin ve İbrahim Çimen tarafından kaleme alınan diğer bir bölüm olan “Pakistan’da Türkçe Öğretimi ve Pakistanlı Bir Öğrencinin Türkiye Dışında Türkoloji Öğrencisi Olma Deneyimi: Bir Anlatı Araştırması” isimli yedinci bölüm, bir nitel araştırma olup anlatı araştırması desenini taşımaktadır. Çalışma, Türkiye’de ve dünyada yabancı dil olarak Türkçe öğretimi faaliyetlerinin tablolar ve grafikler eşliğinde sunulmasıyla başlamakta ve Pakistan’da eğitim ve Türkçe öğretimi başlıklarıyla devam etmektedir. Çalışmanın araştırma bölümünde Pakistan NUML Üniversitesi Türkoloji bölümünden 2015 yılında mezun olan tek öğrenci olan Arife Zardad’ın Türkçe öğrenme serüveni, kendisiyle gerçekleştirilen görüşmeler sonrasında elde edilen bulgularla sunulmaktadır. Bölümde Zardad, Türkoloji öğrencisi olmaya karar veriş sürecinden, bölümde karşılaştığı problemlerden, Türkiye ve Türkler ile ilişkisinden, Türkiye ve Türkler ile ilgili algılarından, eğitim sürecinden ve geleceğe yönelik planlarından bahsetmektedir. Araştırma, bir Türkçe öğrencisinin Türkiye dışında Türkçe öğrenme serüvenine ışık tutması bakımından özgün ve faydalıdır. Zardad’ın Türkiye dışında Türkoloji öğrencisi olma konusundaki tecrübe ve tavsiyelerinin diğer öğrencilere yol gösterebileceği düşünülmektedir.

Kitabın sekizinci bölümü olan ve Dr. Öğretim Üyesi Muhammed Fatih Sayır tarafından kaleme alınan bölüm, “Türkçe Ders Kitaplarında 21. Yüzyıl Becerileri” ismini taşımaktadır. Yazar, bilim ve teknolojideki hızlı gelişmeler doğrultusunda çağda ayak uydurmanın giderek zorlaştığının altını çizerken 21. yüzyılın beraberinde getirdiği yahut artıldığı, işgücünde rekabet edebilmek, çeşitliliği artan topluma uyum sağlayabilmek, yeni teknolojileri kullanmak ve sorunlarla başa çıkabilmek gibi donanımlar için 21. yüzyıl becerilerinin önemini vurgulamaktadır. Bölümde 21. yüzyıl becerilerinin literatürdeki farklı tanımlamalarına yer verildikten sonra MEB Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı tarafından 2011 yılında

gerçekleştirilen MEB 21. Yüzyıl Öğrenci profili çalışmasında yer alan beceriler sıralanmaktadır. Doküman analizi yönteminden faydalanan çalışmanın araştırma bölümünde 6. ve 7. sınıf Türkçe ders kitapları 21. yüzyıl becerileri açısından incelenmektedir. Sayı, çalışmasında kitaplarda yer alan metinleri ve etkinlikleri tarayarak bulguları tablolar halinde okuyucuya sunmaktadır. Araştırma, 6. ve 7. sınıf ders kitaplarında yer alan beceriler ve bunların dağılımındaki dengesizliği ortaya koyması açısından kıymetlidir.

Kitabın dokuzuncu ve son bölümünü oluşturan, Dr. Öğretim Üyesi Memet Abukan ve Lile Tandilava tarafından kaleme alınan “Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Zarf-Fiil Ekleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma (Gürcüce Örneği)” isimli çalışma, karşılaştırmalı bir çalışma olması bakımından kitabın diğer bölümlerinden farklılık göstermektedir. Abukan ve Tandilava, çalışmalarına karşılaştırmalı dil bilgisi yaklaşımının hem öğrenene hem de öğretene fayda sağlayacağının altını çizerek başlamaktadır. Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde dil bilgisi hususunda en çok zorlanılan noktalardan birinin zarf fiiller olduğunu ifade eden araştırmacılar, Türkçe ve Gürcücedeki zarf-fiil eklerini yapı/es-değerlik açısından karşılaştırmaktadır. Abukan ve Tandilava, Yunus Emre Enstitüsü Yedi İklim ve İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A2, B1 ve B2 düzeyi ders kitaplarını inceledikten sonra tespit ettikleri zarf-fiillerin Gürcüce karşılıklarını sunmaktadır. Zarf fiilleri “gerçek zarf-fiiller” ve “birleşik zarf-fiiller” olarak ele alan araştırmacılar daha sonrasında her bir zarf fiil için aynı cümlenin Türkçe ve Gürcüce karşılığını vererek cümlelerdeki zarf fiilleri vurgulamaktadır. Son bölümün, çok sık rastlanmayan türde bir çalışma olduğundan ilgi çekici ve bilgilendirici olduğu düşünülmektedir.

Genel olarak bakıldığından Türkçe Öğretimi Ders Kitapları ve Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Üzerine Araştırmalar isimli eser, Türkçenin ana dil olarak öğretiminde ders kitaplarının önemini vurgulaması ve muhtevasını farklı açılardan ele alması, aynı zamanda yabancı dil olarak Türkçe öğretimini çeşitli konular çerçevesinde incelemesi bakımından faydalı bir eserdir. Ne var ki bir bütün olarak değerlendirildiğinde kitabın birbirinden farklı iki başlık çerçevesinde ortaya koyulmuş araştırmaları bir araya getirmesinden ziyade bu iki başlığın ayrı kitaplar olarak ele alınmasının daha isabetli olacağı düşünülmektedir. Diğer bir öneri de yabancı dil olarak Türkçe öğretimine ilişkin araştırmaların da ders kitabı

temasında birleşmesi, böylelikle hem kendi içlerinde hem de Türkçe ders kitapları temasıyla bir bütünlük sağlamaasıdır. Sonuç olarak, içerdeği tanımlamalar ve araştırmalar ile Türkçe ders kitapları ve yabancı dil olarak Türkçe öğretimi hususunda okuyucuya kıymetli bilgiler ve bulgular sunan Türkçe Öğretimi Ders Kitapları ve Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Üzerine Araştırmalar isimli bu faydalı eserin niteliğinin, yapılacak bazı değişiklikler ile arttırılabileceği düşünülmektedir.